

O`ZBEISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI SAMARQAND
DAVLAT UNIVERSITETI
MAGISTRATURA BO`LIMI BIOLOGIYA
YO`NALISHI

KURS ISHI

Mavzu: O`ZBEKISTON FLORASINING HAYOTIY SHAKLLARI VA
XILMA-XILLIGINI TAHLIL ETISH

Bajardi: Ochilov U.
Tekshirdi: Nomozova Z.

Samarqand-2015

**MAVZU: O`ZBEKISTON FLORASINING HAYOTIY SHAKLLARI
VA XILMA-XILLIGINI TAHLIL ETISH**

MUNDARIJA

KIRISH	3
1. O`zbekiston hududining floraviy boyligi.....	4
2. O`simliklarning hayotiy shakl bo`yicha xilma-xilligi.....	5
3. O`simliklar olamini mintaqalar bo`yicha taqsimlanishi.....	7
3.1. Cho`l mintaqasi o`simliklari.....	9
3.2. Adir mintaqasi o`simliklari.....	16
3.3. Tog` mintaqasi o`simliklari.....	23
3.4. Yaylov mintaqasi o`simliklari.....	31
XULOSA	36
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR	37

KIRISH

Yer sharida uchraydigan barcha o`simlik turlari hech vaqt yakka(boshqa tirik organizmlardan ajralgan) holda hayot kechira olmaydi. Muayyan bir yerning o`zida bir necha o`simlik turlari birgalikda o`sayotganini ko`rish mumkin. Bu o`simliklar tuban va yuksak o`simlik vakillaridan tashkil topgan bo`ladi. Haqiqatdan ham barcha gulli o`simliklar bilan birga tuproqda ba`zi suv o`tlari bakteriyalarni va zamburug`larni uchratish mumkin. O`simliklarning tarqalishi haqida gap borganda, har bir geografik zonaning o`ziga xos tabiiy sharoitlari, ayniqsa tashqi muhit sharoitlarini bilish zarur. Bu vazifa bilan esa botanikaning yana bir tarmog`i-o`simliklar ekologiyasi shug`ullanadi. Har bir konkret yerning, iqlim, tuproq, relief va boshqa sharoitlarni o`rganish asosida shu yerda o`sadigan o`simliklar hayotini aniq tsavur etish mumkin bo`ladi. O`simliklarning umumiy tashqi muhit qolaversa, tuproq sharoitiga bo`lgan munosabatini botanikaning boshqa tarmog`i-geobotanika o`rganadi. O`simliklar geografiyasi umuman botanika fanining rivojlanishida Osiyo shu jumladan, O`zbekiston territoriyasida olib borilgan botanik geografik tekshirishlarda hissa qo`shgan olimlarning soni juda ham ko`p. Masalan, S.I. Korjinskiy, A.I. Kraspov, V.L. Komarov, M.G. Popov, I.M. Krashnikov, N.V. Pavlov, I.T. Vasilchenko, N.T. Nichaeva, I.I. Grapitov, P. Zokirov va boshqalqr. Yuqorida nomlari qayt etilgan olimlarning kuzatishlari asosida O`rta Osiyo va O`zbrkiston o`simliklarining tarqalishi va joylashishiga doir klassifikatsiyalar tuzilgan. O`simliklarning tashqi qiyofasiga qarab gruppalariga ajratish juda qadimdan, Aristotel va uning shogirdi Teofrast tomonidan taklif etilgan edi. Botanik geografianing asoschisi Gumbolddan (1906)

keyin ham ko'plab olimlar bu nazariyani takomillashtirdilar. Raunkier (1918), Pachoskiy (1921), Serebryakov (1962;1964) va boshqalar ham bu sohada ko'plab ishlar qildilar. Vermining birinchi bo'lib 1884 yilda o'simliklar olamiga hayotiy shakllar terminini taklif etgan edi. Hayotiy shakllarga doir eng maqbul klassifikatsiya daniyalik botanik K. Raunkier tomonidan (1934) ishlab chiqilgan klassifikatsiyadir. Bu klassifikatsiya yangilanib turuvchi organlarning, ayniqsa, kurtakning yashashi va joylashuviga asoslanganligi bilan ham juda muhimdir.

1. O'zbekiston hududining floraviy boyligi

O'zbekiston o'simliklari qoplami juda turli-tuman bo'lib, ular tarkibida dorivor, yem-xashak, asal-bolshira beruvchi, bo'yoqbop, oshlovchi, nodir, noyob, kosmofolit, polikarp va monokarp turlar juda ko'p. Olimlarning ta'kidlashicha hozirgi kunda O'zbekiston respublikasi hududida to'rt mingdan ortiq yovvoyi holda o'suvchi o'simlik turlari mavjud bo'lib, ular 1082 avlod, 145 oilaga mansubdir. O'simliklar qoplamida butalar keng tarqalib daraxtlardan uch baravar ko'p ya'ni 225 turni tashkil etadi. Bularning 114 tasi chala butalardir. Polikarp o'tsimon o'simliklarning 200 dan ortiq turi uchraydi. O'zbekistonda 400 dan ortiq tur endim va reлект turlar bo'lib ular muhofazaga muhtoj. Bunday o'simliklardan 301 tur O'zbekistonning Qizil kitobiga (1998) kiritilgandir.

O'zbekiston hududining kattaligi, tabiiy sharoitining xamma qismida bir xil emasligi, uning o'simlik qoplamiga ham ta'sir etgan. Tabiiy geografik sharoitga bog'liq holda o'simlik turlari jumhuriyat tekislik cho'l qismidan uning tog' qismi tomon o'zgarib boradi. O'zbekiston hududining ko'pchilik qismidagi tabiiy sharoitning o'simliklar o'sishi uchun noqulay bo'lishiga qaramay (yozi issiq, quruq, seroftob, qishi nisbatan sovuq) o'simliklarning 120 oilaga mansub bo'lgan 3700 turi mavjud. Vaholanki, Qrim yarim orolida 2000, Uzoq Sharqda 1966, Oltoyda esa 1787 o'simlik turi bor. O'zbekiston hududida o'simliklar uning geomorfologik tuzilishiga bog'liq holda quyidan yuqoriga ko'tarilgan sari o'zgarib boradi.

O'zbekiston o'simlik resurslarining ahamiyati juda kattadir. Eng avvalo o'simliklar yaam saqlovchi, daryo suvini bir me'yorda saqlab turuvchi, tuproq eroziyasi oldini oluvchi, qumlarni mustahkamlovchi hamda havoni toza saqlab turuvchi muhim omil bo'lish bilan birga kishilarga dam olib, hordiq chiqarib, estetik zavq ham beradi. O'zbekiston o'simliklari chorvachilikni rivojlantiruvchi yaylov va yem xashak manbai. Jumhuriyat o'simliklarining 90% ga yakini yemxashak uchun yaroqli. Hatto cho'l mintaqasidagi yaylovdarning hosildorligi gektariga 3-5 sentnerni (xashak hisobida) tashkil etadi. Toshloqli cho'llarda va Ustyurtdagi yaylovlarning hosildorligi gektariga 2-4 sentner bo'lsa, sho'rxokli cho'llarda esa 2-3 sentnerni tashkil etadi.

O'zbekiston yovvoyi o'simliklari yana oziq-ovqat manbai, dori-darmon tayyorlashda, har xil bo'yoqlar olishda ham juda katta ahamiyatga ega. O'zbekiston hududida tarkibida har xil darmon-dorilarga ega bo'lgan mevali (yong'oq, pista, bodom, olma, do'lana kabi) daraxtlar, anzur piyoz, zira, rovoch kabi o'simliklari mavjud. Bu o'simliklarning mevasi jumhuriyat aholisini oziq-ovqat bilan ta'minlashda muhim resurs hisoblanadi.

2. O'simliklarning hayotiy shakllar bo'yicha xilma-xilligi

O'simliklarning tashqi qiyofasiga qarab gruppalariga ajratish juda qadimdan, Aristotel va uning shogirdi Teofrast tomonidan taklif etilgan edi. Botanik geografiyaning asoschisi Gumbolddan (1906) keyin ham ko'plab olimlar bu nazariyani takomillashtirdilar. Raunkier (1918), Pachoskiy (1921), Serebryakov (1962; 1964) va boshqalar ham bu sohada ko'plab ishlar qildilar. Vermining birinchi bo'lib 1884 yilda o'simliklar olamiga hayotiy shakllar terminini taklif etgan edi. Hayotiy shakllarga doir eng maqbul klassifikatsiya Daniyalik botanik K. Raunkier tomonidan (1934) ishlab chiqilgan klassifikatsiyadir. Bu klassifikatsiya yangilanib turuvchi organlarning, ayniqsa, kurtakning yashashi va joylashuviga asoslanganligi bilan ham juda muhimdir.

1. Fanerofitlar- kurtaklari yer yuzasidan ancha yuqorida joylashgan bo'lib ko'zga yaqqol tashlanadi. Faneros -yaqqol ko'rinib turuvchi demakdir. Bularga,

asosan, daraxt va butalar kirib, qishda barglarini to'kadi. Shox-shabballari va novdalarini sovuq diyarli urmaydi.

2. Xamefitlar-bu guruhga ba'zi bir buta va chala buta turlari kirib yangilanish kurtaklari yer yuzasiga ancha yaqin joylashadi. Bunday turlarning organlari tashqi tomoni tangachalar bilan qoplangan bo'ladi. Qish mavsumida qor tagida qoladi. Ammo novdalari nobud bo'lmaydi. Xeme-past, yer bag'irlovchi degan manoni bildiradi.

3. Gemikrofitlar-bu guruh vakillarining yangilanish kurtagi yer yuzasi bilan barobar joylashadi. Yer ustipoyasi va novdalari qurib qoladi. Qurigan novda va poyalar qoldig'i yangilanuvchi kurtaklarni qoplab oladi. Bularga, asosan, ko'pyillik o'tlar kiradi. Geme- yarim, kriplyus-yashirin degan manoni bildiradi.

4. Kriptofitlar-bu guruhga yer ustki organlari batamom qurib qoladigan, yangilanuvchi organlaridagi kurtaklari yer ostida bo'lgan ildiz poyali, ildiz tugunakli, piyoz boshchali o'simliklar kiradi.

5. Terofitlar- bu guruhga, asosan, bir yillik turlar kirib, ular qishda butunlay qurib qoladi. Ko'karib chiqish qishda saqlanib qolgan urug'lari orqali amalga oshadi. Bundan tashqari suv o'simliklaridan iborat bo'lgan, kurtagi suv ostida, vegetativ organi suvdan ko'tarilib turadigan g elofitlar va kurtagi suv ostida novdalari suvda joylashgan gidrofitlar guruhi ham mavjud.

Geobotanikada Raunkier klassifikatsiyasidan tashqari I. G. Serebryakov (1962,1964) ning klassifikatsiyasi ham bo'lib, bu klassifikatsiya o'simliklarning tashqi ko'rinishiga asoslangandir. Bu klassifikatsiya quyidagicha tartibda berilgan.

1 .Daraxtlar- bu guruhda ko'p yillik yer ustki qismlari yog'ochlangan, bo'yi ikki metrdan yuqori, bitga asosiy tanaga ega bo'lgan o'simlik turlaridan, chinor (*Plantanus orientalis* L.), archa (*Juniperus zeravschanika* Kom.), terak (*Papulis* sp), qarag'ay (*Rtsh silvestris*. L), olma (*Malus domestica* Borkh), yong'oq (*Juglans regia* L.) kabi daraxt turlari kiradi.

2. Butalar- bu guruhga ko'p yillik, bo'yi 2-3 metrdan baland bo'lmagan, asosiy tanasi yog'ochlangan, bitta asosiy tanaga ega bo'lmagan, shoxlangan o'simliklar, anor (*Runica granatum* L.), maymunjon (*Kubis caesius* L.), na'matak

(*Rosa maracandica*. Bge.), zirk (*Vegberis integerrima* Bge), uchqat (*Lonisera nummularifolia* Let Sp.) kabi turlar kiradi.

3. Butachalar- bu guruhga esa ko'p yillik, past bo'yi, tanasi yog'ochlangan, bo'yi 0,5 metrdan baland bo'lmagan turlar misol bo'la oladi. Pochaqirqar (*Hulthemia berberifolia* (Pall) Dum) bunga misol bo'ladi.

4. Yarimbuta-chalabuta- bu guruhga poyasining faqat pastki qismi yog'ochlanib, qolgan qismi har yili kuzda qurib qoladigan ko'p yillik turlar shuvoq (*Artemisia* sp), izen (*Koslaprostrata* (L) Schrad), isiriq (*Peganum harmala* L) , yantoq (*Alhagi sparsifolia* Shap.) kabi turlar misol bo'ladi. Bundan tashqari o't o'simliklar ham bir qancha guruhlarga ajratiladi. Misol uchun quyidagicha:

a) polikarpturlar-hayotida bir necha martalab gullaydi, urug' va meva beradigan asosan ko'p yillik o'simlik turlari.

b) monokarpturlar- ko'pincha qurg'oqchil mintaqalarda tarqalib bir necha yil, hatto 10-15 yil umr ko'rib, bir marta gullab urug' va meva beradigan o'simliklardir. Bularga kovrak (*Ferula*) ning bazi bir turi, astra va karamdoshlarning bazi bir turlari misol bo'ladi.

O'simliklarning tashqi muhitga har xil shaklda moslanishiga hayotiy shakl deyiladi.

3. O'simliklar olamini mintaqalar bo'yicha taqsimlanishi

Yer sharida uchraydigan barcha o'simlik turlari hech vaqt yakka(boshqa tirik organizmlardan ajralgan) holda hayot kechira olmaydi. Muayyan bir yerning o'zida bir necha o'simlik turlari birgalikda o'sayotganini ko'rish mumkin. Bu o'simliklar tuban va yuksak o'simlik vakillaridan tashkil topgan bo'ladi. Haqiqatdan ham barcha gulli o'simliklar bilan birga tuproqda ba'zi suv o'tlari bakteriyalarni va zamburug'larni uchratish mumkin. O'simlik jamoasi (guruhi) deganda, muayyan bir yerda bir guruh o'simliklarning birgalikda yashashi va ma'lum manzara hosil qilishi tushiniladi. yer yuzida bunday guruhlar turli hil o'simliklar

(o`rmon, o`tloqzor, botqoqlik, dasht, cho`l o`simliklari va hakoza) tipini tashkil qiladi. O`simliklarning yer yuzida tarqalishi, tarqalish qonuniyatlarini o`simliklar geografiyasi o`rganadi. O`simliklarning tarqalishi haqida gap borganda, har bir geografik zonaning o`ziga xos tabiiy sharoitlari, ayniqsa tashqi muhit sharoitlarini bilish zarur. Bu vazifa bilan esa botanikaning yana bir tarmog`i-o`simliklar ekologiyasi shug`ullanadi. Har bir konkret yerning, iqlim , tuproq, relief va boshqa sharoitlarni o`rganish asosida shu yerda o`sadigan o`simliklar hayotini aniq tasavvur etish mumkin bo`ladi. O`simliklarning umumiy tashqi muhit qolaversa, konkret tuproq sharoitiga bolgan munosabatini botanikaning boshqa tarmog`i-geobotanika o`rganadi. O`simliklar geografiyasi umuman botanika fanining rivojlanishida Osiyo shu jumladan, O`zbekiston territoriyasida olib borilgan botanik geografik tekshirishlarda hissa qo`shgan olimlarning soni juda ham ko`p. Masalan, S.I. Korjinskiy, A.I. Kraspov, V.L. Komarov, M.G. Popov, I.M. Krashnikov, N.V. Pavlov, I.T. Vasilchenko, N.T. Nichaeva, I.I. Grapitov, P. Zokirov va boshqalqr. Yuqorida nomlari qayt etilgan olimlarning kuzatishlari asosida O`rta Osiyo va O`zbekiston o`simliklarining tarqalishi va joylashishiga doir klassifikatsiyalar tuzilgan. Maskur klassifikatsiyalar (yoki sistemalar) asosida o`simliklarning mintaqalar bo`yicha taqsimlanish prinsipi yotadi. Ayniqsa P. Zokirov sistemasi o`zining qulayligi, aniqligi va oddiyligi, bilan boshqalaridan farq qiladi. Qoraqarag`ay o`rmonlari Tyanshanning Jung`oriya, Zaili, Chotqol, Talas tog`larida uchraydi va bir necha formatsiyalarni tashkil qiladi Qoraqaragay pixta o`rmonlari asosan, Chotqol va Farg`ona tog`larida uchraydi.

Ma'lum bir xududda o'suvchi o'simlik turlarining yig'indisiga flora deyiladi. Masalan: O'zbekiston florasini, Kozog'iston florasini va xokazo. Bir mamlakat florasini boshqa mamlakat florasidan xamma vaqt farq qiladi. Chunki ularning iqlimi va tuproq sharoiti xamda o'simlik turlarining kelib chikishi turlichadir.

3.1. Cho'l mintaqasi

Cho'l mintaqasi butun respublikamiz teritoriyasining 61,6% ni tashkil etadi. Cho'l mintaqasi dengiz sathidan 500-600 m gacha bo'lgan balandlikda joylashgan. bunday yerlar asosan O'zbekistonning g'arbiy qismidagi Qizilqum cho'llarining ancha qismini, Amudaryo deltasining barcha maydonini, Ustyurt tekisliklari va Qarshi va Surxon cho'llarini o'z ichiga oladi. Bu mintaqada asosan O'zbekistonning g'arbiy qismidagi Qizilqum cho'lining ancha qismini, Amudaryo deltasining barcha maydonlarini, Ustyurt tekisliklarini hamda Kimerikum, Qarshi va Surxon cho'llarini o'z ichiga oladi. Bu mintaqada asosan kserofit, ya'ni quruq va issiq yoz sharoitiga moslashgan o'simliklar o'sadi. Cho'l mintaqasi respublikamizda juda ko'pmaydonni egallaydi. Cho'llarning tuprog'i uch hil: a) sho'rxoq tuproqli cho'l (tuz konlari, sho'rhoq yerlar, taqirlar, sho'rdan bo'rtgan yerlar) tipi, b) qumli cho'l (qum, qumloq, oq qumlar, uchib yurivchi qumli yerlar) tipi, v) gipsli cho'l (mayday tosh aralash karbonatli yerlar) tuproq tiplaridan iborat. Cho'l mintaqasining turli hil tuproqdan iboratligi undagi o'simliklarni ham turli tuman bo'lishiga sabab bo'lgan. Masalan sho'rxor tuproqli ylarda sho'r o'simliklar, qum tuproqli yerlarda qumda yaxshi o'suvchi ksereofit o'simliklar, gipsli yerlarda shu sharoitga moslashgan ba'zi o'simliklar o'sadi.

Ekstrarid (o'ta issiq) iqlimli cho'l mintaqasida harorat juda yuqori bo'lib, yozda $+40$ to $+45^{\circ}\text{C}$ ga yetadi. Yozda kunlarning juda isishi, yog'ingarchilikning butunlay bo'lmasligi, kuchli issiq shamollarning esib turishi, bulutli kunlarning butunlay bo'lmasligi bilan xarakterlanadi. Cho'l mintaqasida yillik namlik 120-200 mm ni tashkil etadi. Yozda 4-5 oygacha bir tomchi ham

yoğ`in tushmaydi. Shu sababli havoning absolute namligi iyulda 30 % ga zo`rg`a yetad. Cho`llardan esadigan issiq havo oqimini hech qanday to`siq qaytara olmaydi va u boshqa nam havo bilan qo`shilmaydi. Cho`l mintaqasi sho`rxoq, qum, gips vas oz tuproqli yerlardan iborat. Bu mintaqaning iqlimi, o`simliklari va tuprog`i turli tuman bo`lganligi sababli u ikki qismga: pastki cho`l va yuqori cho`lga bo`linadi.

KOVRAK Asosan qumliklar, cho'llar, adirlar va tog'oldi hududlarida o'suvchi sassiq kovrak o'simligining bo'yi 1.0-1.5 metrgacha yetadi, uning yo'g'on ildizi, tuproqning 1.5 metr chuqurligigacha kirib boradi. Shakli silindrsimon, bochkasimon yoki tuxumsimon bo'lishi mumkin. Bu o'simlikning poyasi tik o'suvchi, ichi biroz g'ovak, yuqori qismidan shoxlangan, asosan bir genertiv novda hosil qilib 7-9 yilda bir marotaba gullab, urug'lab keyin nobud bo'ladi.

Barglari, yumshoq, tez so'liyidigan, ustki tomoni tuksiz, pastki qismi esa biroz tukli, ildiz bo'g'zidagilari qisqa, yo'g'on bandli, poyadagilari maydaroq bo'lib, uchki qismdagilari faqat barg novini hosil qiladi. Ildiz bo'g'zidagi barglarning shakli piramidasimon, barg plastinkasi ikkilamchi qirqilgan, barg bo'laklari lansetsimon, chekkalari tekis bo'lib, uzunligi 14-18, eni 5-7 santimetr ga yetad. Poyadagi barglar yuqoriga qarab maydalashib boradi, eng uchdagilari faqat bargqinidan (novdan) iborat. Kovrak vegetatsiyasini fevral oyining oxiridan boshlaydi. Mart, aprel oyida gullab, mayning oxirida urug'laydi. Mevasi may oyining oxiri va iyun oyining birinchi yarmida pishib yetiladi. Urug'lar yetilgach, hasharotlar, qushlar va shamol yordamida tarqaladi. Kovrak tarkibida efir moylari, smola (elim), uglevodlar va boshqa biologik faol moddalar mavjud. Tibbiyotda ishlatiladigan yelim-smola tarkibi efir moylari, unga qo'lansa hid beruvchi organik sulfidlar, pinen va terpenoidlar, kumarin va boshqa birikmalardan iborat. Kovrak ildizidan qirqish yo'li bilan ajratib olingan yelim-smola kina, asafetida, sapagen, al`banum, sumbul, ammoniakum kabi turli nomlar bilan qadimdan tibbiyotda keng qo'llanilib kelingan.

QORASAKSOVUL-(*Haloxylon aphyllum*). Sho`radoshlar oilasidan bo`lib, bo`yi 3 -5 m diometri 60 -80 sm ga yetadigan daraxt. Uning bir yillik novdalari juda ham sersuv, bo`g`imli va yashil rangda bo`lib, barg vazifasini bajaradi. Barglari yoqolib ketgan va mayday tangalar bilan almashgan. Qorasoksovul aprel – may oylarida ko`karadi va gullaydi gullari ko`rimsiz, juda mayday bo`ladi. Uning mevasi oktabr oyida pishadi mevalari qanotchali bo`lib, eni bir sm yetadi. Tashqi tomondan gulag o`xshaydi. U urug`idan yaxshi unadi. Urug`ini sho`rxok qum tuproqli yerlarga kuzda (noyabrda) yoki erta bahorda (fevralning oxiri mart oyida) ekish mumkun. Qorasoksovul sho`r tuproqda yaxshi o`sadi shuning uchun bazan sho`rxok saksaul deyishadi. Tanasi ko`ndalangiga kesilsa, unda 150 dan ortiq yillik halqalar ko`ramiz. U bir yilda bir necha yillik halqalar hosil qiladi.o`simlik 30-35 yilda to`liq voyaga yetadi. 50-60 yildan keyin quriy boshlaydi. Agar 5-6 yillik eski novdalari kesib olinsa ham ildizidan yana ko`karadi. Chorva uchun to`yimli ozuqa, yog`ochi ogir tez sinuvchan , usti to`q kulrang po`stloq bilan qoplangan, chirigan poyalari eng yaxshi yoqilg`i bo`lib, undan ko`mir tayyorlanadi.

BOYCHECHAK (*Kolchikum keselrigi*) piyozguldoshlar

oilasi, piyozboshli ko`p yillik o`simlik .poyasi yer osti joylashgan bo`lib,faqat gullayotganda yer ustiga chiqadi. Gullari 1-3 ta,gul qo`rg`on bo`laklari oqbo`zan to`q rangli, yo`l-yo`l, chiziqli,nashtarsimon,uzunligi,15-30 sm naychasidan3 barobar kalta. U yilning kelishi va joylashgan dengiz sathidan balandligiga qarab, turli vaqtlarda-fevral maygacha gullaydi.mevasi mart iyun oylarida pishadi. boychechak cho`l mintaqasidan tog` mintaqasigacha uchraydi.

Boychechak (*Kolchikum keselrigi*)

CHERKEZ (*Salsola richteri* Karel.) sho`rodoshlar oilasidan boyi 1- 2,5 m keladigan buta poyasi tik shoxlangan barglaari ipsimon 4-8 sm asosi enli uchi o`tkir. o`q ildizi uzun, tuproqqa ancha chuqur kiradi mart – aprelda ko`karadi iyun – iyyulda

gullaydi, mevasi avgust –sentabr oyida pishadi, qanotchali bo`lib urig`i markazda joylashgan, ular shamol yordamida osonlik bilan tarqaladi.

Novdasi va barglari tarkibida ishlatiladigan salsolin alkaloidi bor. bargidan jun matolarini bo`yashda ishlatiladi.

QORABARAK (*halostachus caspika* (Pall.)

sho`radoshlar oilasidan bo`yi 1–3,5 m ga yetadigan daraxt yoki buta. Poyasi kuchli shoxlangan bargllari burchak shaklid. o`tkir qipig` shaklida asosidan bir-biriga tutashgan shuning uchun poyasida bo`g`imlar hosil bo`lgan. Mart oyida ko`karadi o`q ildizi tuproq ichiga ancha chuqur kiradi. Gullari oq rangli iyun-iyul oylarida gullaydi .Iyul –sentabr oylarigamevasi pishadi, mevasi uch burchak shaklda ,pishmasdan oldin shishgan holda bo`ladi.urug`I tuxumsimon bo1`yi 0,75mm tuksiz.u nam ,sersuv ,sho`rxoq yerlarda ko`p o`sadi.

SARSAZAN-(*Haloknemum strobilakeum*) sho`radoshlar oilasidan.Bo`yi 10-30 sm chala buta. Poyasi juda shoxlangan ,sersuv, bir tupi 1m kv joyni egallaydi.yillik shohlari silindr,etli bo`g`imli.Mart-aprelda ko`karib,iyul-avgust oylarida gullaydi.Mevasi avgust-oktabr oyida pishadi.o`simlik taqir ,nam,sho`r yerlarda o`sadi.

BOYALICH(*salsola arbuskula* Pall.) sho`radoshlar oilasi,bo`yi 20-100sm chala buta poyasi kuchli shoxlangan .Barglarining uzunligi 5-35mm ko`k yoki kulrang.Mart-aprel oylarida ko`karib ,iyun-iyul oylarida gullaydi. Gullari boshhoqsimon, gulqo`rg`on bargchalari pardasimon,sarg`ish yoki binafsha rangda bo`ladi avgust-sentabrda yetiladi.Mevasi qanotchali bir birinig ustiga yopishgan yupqa pardasimon.

YUQORI CHO`L Respublikamizda anchagina maydonni egallaydi. Bunga Buxoro,Jizzax,Samarqand,Sirdaryo,Qashqadaryo,Surxandaryo,Qoraqalpog`istonning Ustutr tekisliklari kiradi.Yuqori cho`l adir poyasiga yaqin bo`lganligidan uning ba`zi joylarida gips aralash tuproqlar ham uchraydi.Ayniqsa bunday yerlar Samarqand viloyatining Nurota,Buxoro viloyatining Konimex,Jizzaxning

Forish, Qarnabcho'l, Mirzacho'lda uchraydi. Yoz va kuz bo'yi bir tomchi ham yog'in yog'maydi. Qorlar uzoq saqlanmaydi. Kserofit o'simliklar ko'p o'sadi. O'simliklarning asosini shuvoq o'simligi tashkil etadi. Adirda yaqin joylashganligi tufayli yuproqda namlik bir oz ko'proq havo namligi ham ko'proq, yillik temperature 14–18 gr ni tashkil etadi. Yooz va kuz bo'yi bir tomchi ham yomg'ir yog'madi. Yoggan yomg'ir uzoq saqlanmaydi. Yuqori cho'lning o'simliklar dunyosi turli tuman. Bu yerda kserofit osimliklari ko'p o'sadi o'simliklar qismining asosiy qismini shuvoq tashkil etadi. Yuqori cho'l adir poyasiga yaqin bo'lganidan uning bazi joylaridagios aralash tuproq ham uchraydi.

OQSOKSOVUL (Haloxylon persicum Bge.) sho'radoshlar oilasidan bo'yi 5m daraxt. Barglari mayday kattaligi 1.5 mm bo'lgan tangachali. u ekilgan yerlarning havosi nam bo'lib turli hil bir yilliko'simliklarning ancha normal o'sishiga yordam beradi ko'chma qumlarni tutib qolishi tufaylitemir yo'l yoqlariga cho'ldagi ovul quduqlar atrofiga ekiladi. Undan eng sifatli yoqilg'I ham tayyorlanadi.. undan tayyorlangan komir oyoq og'riq kasalligiga yaxshi davo beradi. uning guulidan achchiqtuzlar oliinadi. u Qizilqum Buxoro oblastlarida qumloq joylarda ustyurtning janubi tomonidagi adirda ko'p o'sadi.

YANTOQ (Alhagi sparsifliya Shap.) dukkardoshlar oilasi , bo'yi 60-80sm, ko'p yillik o'simlik. Ildizi 15-20m chuqurlikkacha boradi. Uning uchinchi tartibli shoxchalari tikanga aylangan. Barglari tuksiz, 2-4 sm uzunlikda, eni 1,5-2,5 sm, elipsimon yok teskari tuxumsimon, oxiri uchli bo'lib tugaydi. Gullari pushti tuksiz. Uzunligi 1sm, 3-58 tadan shohchalarga o'rnashadi. Mevasi Avgust-oktabr oylarida pishadi. urug'I po'st bilan qoplangan, bo'g'im bo'lib joylashgan. urug'idan sekin ko'payadi Chorva uchun to'yimli ozuqa, undan shakar ham olishadi. Yoz davomida 100-150 kg shakar to'plashi mumkin.

YANTOQ (*Alhagi sparsifolia* Shap.)

YALTIRBOSH (*Bromus tectorum*) boshqodoshlar oilasidan bo`yi 20- 30sm bir yillik o`simlik poyasi kam shoxlangan mayda tukchalar bilan qoplangan. u fevral oyida chiqadi aprel oyida gullaydi. Gullari oq rangli, changchisi boshqoq qipigidan chiqib turadi., sarg`ish rangda. May oyida urug`i pishadi u qipig` bilan o`raglan. mevasi boshqoq xolidapoyaning uchki qismida joylashgan. Bandi uzun boshqoqning uchida qipig`i bor. urig`idan yaxshi unadi.

3.1.1-jadval

CHO`L MINTAQAASIDA ENG KO`P O`SADIGAN O`SIMLIKLAR

Nº	Mahalliy nomi	Oilasi	Hayotiy shakli
1	Tamarix hispida Willd. Yulg`un	Tamaricaceae Link- Yulg`undoshlar	Buta
2	Acanthophyllum Borszczovii Litv. Dovbo`ritikon	Caryophyllaceae Chinniguldoshlar	Ko`p yillik
3	Atriplex tatarica L. Sho`rolabuta	Chenopodiaceae Sho`radoshlar	Bir yillik
4	Calligonum ripodum Norjuzg`un	Polygonaceae Juss.- Torondoshlar	

5	Salsola arbusculaeformis Oqboyalish	Chenopodiaceae Vent.- Sho`radoshlar	
6	Calligonum junseum Litv. Oqjuzg`un	Polygonaceae Juss.- Torondoshlar	
1	Arthophytum lehmannianum Bge. Arxarbuyurg`un	Chenopodiaceae Vent.- Sho`radoshlar	Ko`p yillik
3	Acanthophyllum borszczovii Litv. Bo`ritikan	Caryophyllaceae Juss.- Chinniguldoshlar	Ko`p yillik
4	Alismaplantago aquatic L. Buldiriqo`t	Alismataceae Alesmadoshlar	Ko`p yillik
5	Achillea biebersteinii C. Afan Bo`ymadarono`t	Asteraceae Dumort. Murakkabguldoshlar	Ko`p yillik
6	Calamagrostis dubia Bge. Bug`doyiqqamish	Poaceae Juss. Boshoqdoshlar	Ko`p yillik
7	Buyurg`un	Chenopodiaceae Vent. Sho`radoshlar	Ko`p yillik
8	Frankenia hirsute L. Jayrono`t	Frankeniaceae L. Frankeniyadoshlar	Ko`p yillik
9	Tulipa lehmanniana Merckl. Javqosin	Alliaceae J.G.Agardh Piyozguldoshlar	Ko`p yillik
10	Cistanche salsa Iloncho`p	Orobanchaceae Vent.- Shumg`iyadoshlar	Ko`p yillik
11	Limonium meyeri Kermak	Limoniaceae Lincz.- Kermakdoshlar	Ko`p yillik
13	Asparagus	Alliaceae J.G.Agardh	Ko`p yillik

	turkestanicus M. Pop. Mingtomir	Piyozguldoshlar	
14	Sagittaria trifolia L. Nayzabarg	Alismataceae Vent.- Alesmadoshlar	Ko`p yillik
16	Ranunculus severtzovii Rgl. Olmoso`t	Ranunculaceae Juss.- Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik
17	Allium capsicum M. B. Otashak	Alliaceae J.G.Agardh- Piyozguldoshlar	Ko`p yillik
18	Karelinia caspica (pall) Less. Oqbosh		Ko`p yillik
19	Goebelia alopecuroides (L) Bge. Oqmiya	Leguminosae Juss. – Dukkakdoshlar	Ko`p yillik
20	Acanthophyllum elatius Bge. Oqtikan	Convolvulaceae Juss.- Pechakguldoshlar	Ko`p yillik

3.2. ADIR MINTAQASI

O`zbekiston teritoriyasining dengiz sathidan 500m dan 1200(1400)m gacha bo`lgan joylar adir mintaqasiga kiradi. Respublikamizning barcha tog` etaklari chunonchi: Toshkent, Farg`ona, Andijon, Namangan, Samarqand viloyatining ko`p qismini adir mintaqasi tashkil etadi. Relyefining notekisligi, bo`z tuproqdan iboratligi, o`simliklarning asosiy qismini rang va qo`ng`irbosh o`simliklari tashkil etishi bilan ajralib turadi. O`zbekiston adirlari turli hil o`simliklarga boy. Ko`pgina tekis adirlarda g`alla (arpa, bug`doy, suli) ekiladi.

RANG (*Carex pachistylis*) hiloldoshlar oilasidan bo`lib, bo`yi 6-20sm ga yetadigan ko`p yillik efemer o`simlik. U chin hosil qilib o`sadi qalinligi 8-9sm ga boradi. Asosan ildizi yordamida vegetativ yo`l bilan ko`payadi. U ko`pincha kuzda ,yomg`ir yog`sa (noyabr oyining oxiri-dekabr oyining boshlarida) ko`karadi. Qishda barglarini sovuq uradi . erta bahorda fevral oyining oxiri, mart oylarining boshlarida qayta ko`karadi. Aprel oyida gullaydi. Gullari sariq rangda . May oyida mevasi pishadi. Urug`idan o`shishi juda qiyin. Qishda o`simliklar qurib

qolganda u yam yashil bo`lib o`sadi va chorva mollari uchun to`yimli ozuqa bo`ladi.

ISFARAK (*Delphinium simibarbatum* Bienert) ayiqtovondoshlar oilasiga mansub bo`yi 35-75 cm ga etadigan ko`p yillik. O`simlik barglari uzun bandga o`rnagan. Barg yaprog`ibarg bandidan chiqadi va 5 bo`lakka bo`linadi. Ularning har biri yana o`z navbatidaensiz, ipsimon uzun bo`lakchalarga bo`linadi. Ildizi o`q ildiz. Mart oyida ko`karadi apreldan iyun oyigacha gullaydi. Gullari sariq rangda uzunligi 35-40 sm keladigan to`pgulga sich joylashgan.ayrim gulning uzunligi 2 sm 1 sm tikani ham bor.guli1,5 sm uzunlikdagi gul bandiga o`rnashgangulbandining bir tomoni tukli bo`lib sariq bo`rtmasi bor.urugi iyul oyida pishadi. Uning tanasida 0,25-0,75 %alkaloid bor.

c piyozguldoshlar oilasidan. Bo`yi 30-80 sm ga yetadigan ko`p yillik o`simlik. Barglari juda etli poyasida barglari bo`lmaydi. Mart – aprel oylarida ko`karadi. May – iyun oylarida gullaydi , gullari poyaning uchida popuk shaklida o`rnashgan, pushti rangda. Mevasi iyun–iyulda pishadi. Tashqi ko`rinishi dumaloq chanoq shaklida bo`lib , uning ichida urug` yetiladi. Ildizi popuk ildiz.o`zbekistonda 20 ortiq uri bor.

SHIRACH (*Eremurus algae* Rgl.)

LOLAQIZG`ALDOQ (Papave rpavonium Schrenk) ko`knordoshlar oilasidan, bo`yi 40sm bir yillik o`simlik. Poyasi oddiy bazan asosidan shoxlanganb,qalin tukchalar bilan qoplangan. Barglarining cheti qayrilgan ildiz bo`g`ziga jolashgani uzun bandli. U fevral oyining oxiri – mart oyining boshida unib chiqadi. Apreloxiri, may boshida gullaydi. G`unchasi tuxumsimon, 8-15 sm usti tukchalar bilan qoplangan. Gulkosasi 2 bo`lib ular tez to`kiladi. Gultoji qizil rangda; uning ostgi qismi qora dog`li.gultoji 5 ta ,chankchisi juda ko`p; changdoni bitta 3 xonali. Gultoji 2-3 kundan keyin to`kiladi.mevasi may iyun oylarida .

pishadi.urug`I kosacha ichida 1mm uzunlikda bo`ladi. Urug`idan unadi

GULHAYRI (althaea rhitikarpa) gulhayridoshlar oilasidan , bo`yi 60-180 sm ko`p yillik o`simlik. poyasi tik, ko`p shohlannagan yuldussimon, tukchalar bilan qoplangan. Bargi 3-5 bo`lakli, martda ko`karadi may-iyunda gullaydi guli och binafsha rangda asosan sariqroq. Mevasi iyul-avgustda pishadi.mevasi ichida 20-22 ta urug`i bor.manzarali va dorivor o`simlik.

NO`XATAK (astragalus filikaulist) dukkakdoshlar oilasidan bo`ti 40 sm bir yillik o`simlik. Poyasi tik turuvchi shohlannagan qalin tukli. Barglari bandli 4-8 sm . fevral –martda unib chiqadi dastlab 2 ta barg hosil qilib ko`karadi. Aprel – may oylarida gullydi. Gullari to`p guldann poya uchida 6-20 tagacha gul hosil qiladi. Gultoji oq binafsha rangda. Mevasi may-iyun oylarida pishadi dukkakli ,uning ichida bir necha urug`i bor. Urug`idan ko`payuvchi efemer o`simlik.

QATRON (krambe kotschyana bois)krestguldoshlar oilasidan 30-80smli ko`p yillik o`simlik .barglari juda katta,uzun bandli,tuxumsimon –yumoloq uzunligi60 sm ,eni 80 smga yetadi . barglari ildiz bo`g`zida hosil bo`ladi va 2-3 yildan keyin poya chiqaradi. Mart oyida ko`karadi va dastlab oq sarg`ish barglar paydo bo`ladi so`ng ko`k tusga kiradi ,aprel –mayda gullaydi oq sariq tusda. Mevasi iyunda pishadi urug`i yupqa qobiqli, uchi o`tkir, ko`sakcha ichida joylashgan . uni kuzda ekish tavsiya etiladi. Qatron bo`z va shag`al aralash gumusga boy tuproqda yahshi unib asalchil o`simliklardan iste`molda ishlatiladi. Tarkibida 15%

qand, 5% oqsil, 3% kraxmal, 20% klechatka urug`ida 18-25% yog` va boshqa foydali moddalar ko`p bo`ladi . quritilgan ildizidan un tayyorlab non yopish mumkin.

BEKLARO`TI (ECHINOPHORA SIPHTORPIANA GUS) soyabonguldoshlar oilasidan bo`yi 30-50 sm ko`p yillik o`simlik poyasi tik tuklar bilan qoplangan ildizi o`q ildiz. Barglari poyasini o`rab turadi 3 marta patsimon bo`lingan. Mart oyida ko`karadi. Iyul oyida gullaydi ,gultoji tukli uzunchoq sarg`ish rangda mevasi avgustda pishadi.bo`z tuproqda yaxshi o`sadi.

ROVOCH (RHEUM MAHIVITSIY) torondoshlar oilasidan bo`yi 2 m ko`p yillik o`simlik barglai 40 sm yog`on bandli. Yirik barglari ildiz oldida doira shaklida joylashgan mart oyida ko`karadi. Dastlab barglari oqish bo`lib keyin yashil tusga kiradi. Faqat to`p gul o`rnashgan qismidan novdalar chiqadi. May-iyun oylarida gullarida gullaydi , gullari mayday. Mevasi iyun –iyul oyida pishib 3 qirrali yong`oqcha bo`lib uzunligi 2 sm. Urug`idan ko`payadi. etli bandi istemolga ishlatiladi. Ildizi oshlovchi tanid moddasiga boy. bo`yoqchilikda va dori tayyorlashda keng ishlatiladi.

BODOM (AMIGDALUS SPILOSIMA) ra`noguldoshlar oilasidan 2-3 mli buta yoki kichik daraxt uning tanasi ser shoh tikanli shoxlarning uzunligi 2-4sm eni esa uzunligidan 2-3 marta qisqa . barglari lansetsimon hushbo`y gullari barg bilan birga yoki oldinroq chiqadi. mart oyining o`rtalarida ko`karib gullaydi. Gullashi aprelgacha davom etadi gultoji oq pushti rangli. iyun –iyul oylarida mevasi pishadi. Shakli tuxumsimon ,usti qalin tuklar bilan qoplangan. Bodom danagining mag`zida moy ko`p. bodomning mag`zida oz miqdorda zaharli modda-amigdalın bo`lib tibbiyotda ishlatiladi

BODOM (AMIGDALUS SPILOSIMA)

3.2.1-jadval

Adir mintaqasida eng ko`p uchraydigan o`simlik

T/N	O`simlik nomi	Oilasi	Hayotiy shakli
1	Acorus calamus L. Igir	Araceae kuchaladoshlar	Ko`p yillik
2	Adonis parviflora Fisch. Mushuko`t	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Bir yillik
3	Aegilops crassa Boiss. Qasmaldoq	Poaceae Boshogdoshlar	Bir yillik
4	Aegilops cylindrical Host. Yettibo`g`in	Poaceae Boshogdoshlar	Bir yillik
5	Andrachnerotundifolia L. Ko`k maraz	Euphorbiaceae Juss.- Sutlamadoshlar	Ko`p yillik
6	Anemone bucharica Rgl. Pufanak	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik
7	Anemone petiolulosa Juss. Qarg`atuyoq	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik

8	Avena sativa L. Suli	Poaceae Boshogdoshlar	Bir yillik
9	Bunium chaerophylloides Drude. Xashaki zira	Apiaceae Lyndl. Ziradoshlar	Ko`p yillik
10	Bunium persicum Zira	Apiaceae Lyndl. Ziradoshlar	Ko`p yillik
11	Capparis spinosa L. Kovul	Capparidaceae Kavardoshlar	Ko`p yillik
12	Carduus coloratus Tamamsch. Rangdor tuyaquyruq		Bir yillik
13	Chenopodium botrys L. Tosholabuta	Chenopodiaceae Vent.- Sho`radoshlar	Bir yillik
14	Cirsium alatum Bobr. Qirlattatikoni		Ko`p yillik
15	Cnicus benedictus L. Qushqo`nmas		Bir yillik
16	Eremurus regelii Vved. Shirach	Alliaceae J.G.Agardh- Piyozguldoshlar	Ko`p yillik
17	Eryngium macrocalyx Shaytonkelmas	Umbelliferae Juss.- Soyabonguldoshlar	Ko`p yillik
18	Eurotia eversmanniana Tersken	Chenopodiaceae Vent.- Sho`radoshlar	Buta
19	Foeniculum vulgare Mill. Oqzira	Apiaceae - Ziradoshlar	Bir yillik
20	Heliotropium ellepticum Ldb. G`ichmalos	Boraginaceae Juss. Gavzabonguldoshlar	Bir yillik

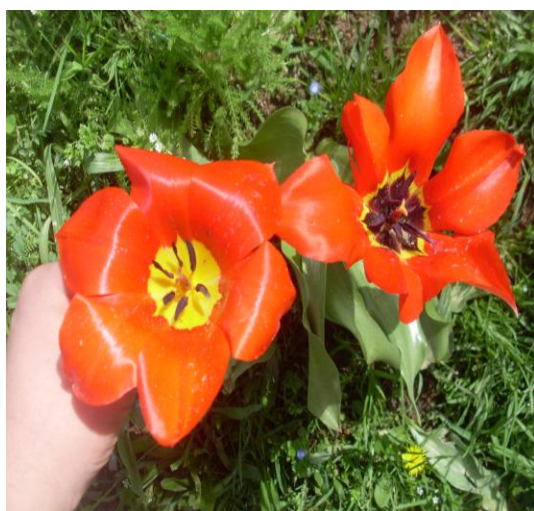
21	<i>Horaninovia ulicina</i> F. et M. Sarisag`on	Chenopodiaceae Vent.- Sho`radoshlar	Bir yillik
22	<i>Hulthemia berberifolia</i> Dum. Pochaqirqar	Rosaceae Juss.- Ra`nodoshlar	
23	<i>Lycium turkomanicum</i> Turcz. Oqchingil	Solanaceae Tomatdoshlar	Buta
24	<i>Phlomis thapsoides</i> Bge. Qo`ziquloq	Labiatae Juss.- Labguldoshlar	Ko`p yillik
25	<i>Raphanus raphanistrum</i> L. Yovvoyi turp	Brassicaceae Burnett Karamdoshlar	Ikki yillik
26	<i>Rumex aquaticus</i> L. Suv otquloq	Polygonaceae Torondoshlar	Ko`p yillik
27	<i>Salvia spinosa</i> L. Marmarak	Labiatae Juss.- Labguldoshlar	Ko`p yillik
28	<i>Saponaria severtsowii</i> Rgl Yersovun	Caryophyllaceae Juss.- Chinniguldoshlar	Ko`p yillik
29	<i>Scaligeria hirtula</i> Lipsky. Qarg`aoyoq	Umbelliferae Juss.- Soyabonguldoshlar	Ko`p yillik
30	<i>Scandix pectenvenaris</i> L. So`zanak	Umbelliferae Juss.- Soyabonguldoshlar	Bir yillik

3.3. Tog` mintaqasi

Respublikamizdagi tog`larning eng yuqori qismi dopim muzliklarr bilan qoplangan, pastki qismi doimo jazirama issiq qizilqum va Qoraqum bilan tutashadi. Bizdagi tog`larning eng pastkisi-SultonVays tog`i(dengiz sathidan 473 m)eng ulkani Hisor tog`idagi cho`qqi (dengiz sathidan 4688 m) da joylashgan.O`zbekiston geografik jihatdan ekvatorga yaqinligi,quyosh radiyasiyasining tik tushishi respublikamiz iqlimiga katta tasir qiladi, shu sababli tog`lardagi havo ancha quruq.Ozbekiston teretoryasidagi tog`lar Tyanshan va Pomir-Oloy tog`larining janubi-g`arbiy tarmoql;ari bo`lgan Chatqol,Qurama Piskon,Ugam,Turkiston,Zarafshon,Hisor,Boysun,Bobotog`tizmalari va uning tarmoqlari bo`lgan Nurato Oqtog` Molg`uzar tog`lari kiradi. Bu tog`lar tabiiy sharoiti ,o`simliklar dunyosi jihatdan ko`pincha adirlarni eslatadi.Gumiq iqlimli tog` intaqasining yillik yog`in miqdori 500-600 mm dan 1000-1200 mm.Tog`larda havo namligi yozda 40-50% qishda 90-100%.Tog` mintaqasi ham odatda ikki mintaqaga:Pastki va Yuqori mintaqalarga bo`linadi.

Pastgi mintaq. Bu yuqori adir bilan tutash bo`lib,uzoq vaqt ko`karib turadigan efemerlarning ko`pligi bilan xarakterlanadi. Efemerlar juda kam bo`lib, chala buta,buta daraxtlar tagida o`sadi daraxtar juda siyrak. Bu joyning iqlimi yuqori adirdan biroz farq qiladi.Tuprog`i gumusta boy bo`lib, o`simlimliklarning o`sishi uchun juda qulaydir.Bu mintaqada katta xarsang toshlar bilan qoplangan pastki tog`larda bir yillik va ko`p yillik kiserofit o`tlardan bug`doyiq, esparset, shuvoq,toshkakra, bozulbong, chalov kabilar ancha ko`p o`sadi Respublikamizning hamma tog`larida ham bir xildagi o`simliklar o`smaydi. Cho`l mintaqasiga yaqin joylashgan tog`larda (Nurota, oqtog`, Bukantog` kabilarda) bug`doyiqlar deyarli uchramaydi. Bu tog`larning o`simliklari to`liq kserofit bo`lib, mezofit o`simliklarni topish qiyin. Buning sababi bu tog`larda o`simlik turlari juda kam, ko`pincha chala buta va butalar, qisman juda siyrak holda o`suvchi bazi daraxtlarni uchratish mumkin. o`zbekistonning sharqidagi tog`lar bulardan tubdan farq qiladi.

LOLA (*Tulipa greigii*) piyozguldoshlar oilasidan, bo`yi 20-40 sm ga yetadigan ko`p yillik o`simlik. Tuxumsimon piyozi qizg`ish qo`ng`ir rangli qobiq bilan o`ralgan. Barglari 3-4 ta bo`lib, uning ustki tomonida qo`ng`ir rangli chiziqlar bor. Mart oyida ko`karadi. Aprelda gullaydi. Oddiy gulqo`rg`onli bo`lib, 6ta qizil yoki sariq yirik gultojibarglardan iborat. Tobjibarglarning osti sarg`ish qora dog`li, ularning uzunligi 3-10 sm. Changchisi 6 ta birlashmagan, sariq yoki qoramtir. urug`chisi sariq ba`zan binafsha rangli. Uch xonali ko`sakdan iborat mevasi may oyida pishadi. Uning ichida qoramtir-qo`ng`ir urug`lar hosil bo`ladi. urug`dan yaxshi unadi.

LOLA (*Tulipa greigii*)

BETAGA (*festuca orientalis*) Boshogdoshlar oilasidan, bo`yi 30-100 sm ga yetadigan ko`p yillik o`simlik. Poyasi va barglari tuksiz silliq. Tilchasi juda kalta. Barglari yassi bo`zan bir oz buralgan. ro`vagi 3-8 ta boshogchali. Mart aprel oylarida ko`karadi. Popuk ildizli, mayda gullaydi. Gullari ro`vaksimon to`p gul hosil qiladi. Changchisi 3 ta urug`chisi patsimon, mevasi iyun iyul oylarida pishadi. Boshog qipiqdari o`tkir, qiltiqli, tuxumsimon. Pastki gul qipig`i uzunchoq nashtarsimon.. tog`ning pastki qismida, nam joylarda (ariq, soy, daryo yoqalarida) ko`p o`sadi. Chorva mollari uchun to`yimli ozuqa.

G`OZPANJA (*potentilla songorika*) ra`noguldoshlar oilasidan, bo`yi 10-40 sm ko`p yillik o`simlik. Poyasi yotib o`sadi. Borg qo`ltig`idan chiqqan gulbandlari yuqoriga ko`tarilgan holda joylashadi. U mart oyining ohirida ko`karadi. Ildizi o`q ildiz, yo`g`on ko`p tugunli, usti eski barrg qoldig`lari bilan qoplangan, qo`ng`ir

rangda. Aprel may oylarida gullaydi. Gulkosasi ko`m-ko`k yoki qizg`ish. Gultoji sariq, teskarri tuxumsimon, gulkosasidan 1,5 marta uzun. Changchisi 20 ta , urug`chisi uzunchoq oval shaklida. Mevasi tuxumsimon, urug`idan yaxshi unadi.

TOG`QO`ZIQULOQ (*phlomis olgae*) labrguldoshlar oilasidan, bo`yi 30-50 sm keladigan ko`p yillik o`simlik. Butun tanasi oq rangli yukchalar bilan qoplangan. Barglari tuxumsimonuzunchoq, o`tkir, asosi yumoloqroq, tutash qirrali. Barglarining usti ko`kintir , osti moq tukli. Poyasining pastki barglari bandli, yuqoridagilari qisqa bandli. U aprel oyida ko`karadi. Iyun-iyul oylarida gullaydi. o`q ildizli, mevasi iyul-avgust oylarida pishadi. U ko`sakchadan iborat bo`lib u ko`sakchadan iborat bo`lib, uning ichida bir necha qoramtir qo`ng`ir rangli urug` hosil bo`ladi. Urug`idan yaxshi unadi.

TOG`OLCHA (*prunus mirabilis*) Ra`noguldoshlar oilasidan, bo`yi 4-10 m ga yetadigan, sershoh daraxt yoki buta. U tikanli, yosh novdalari qo`ng`ir qizg`ish, yuksiz. Barglari oval shaklida , uchlari o`tkir, uzunligi 4-6 sm, eni 2-3 sm bo`ladi. U mart oyida ko`karadi va shu oyning o`zida gullaydi, gullari oq rangda. Mevasi iyun iyul oylarida pishadi. U har hil shaklda, sariq och qizil , to`q qizil rangda. Mevasida yopishqoq shirali neatin deb ataluvchi modda bo`lganligi uchun konditer sanoatida marmelad tayyorlashda ishlatiladi.

ZIRK (*berberis integerrima*) Zirkdoshlar oilasidan, bo`yi 4 m ga yetadi, ko`p shohlangan buta. Tikanlari uch bo`lakli. barglari teskari tuxumsimon, cho`zinchoq, o`tmas, chetlari bir oz tishchali, yuqori tomoni ko`k rangda. Zirk mart oyida ko`karadi, may oyida gullaydi. Gullari shingil shohlangan, ro`vaksimon sariq rangda. Mevasi iyun iyul oylarida pishadi. Mevasi nordon, issiqni tushuruvchi va chanqoqni tushuruvchi dori sifatida foydalaniladi. Uning po`stlog`idan sariq bo`yoq olinadi. Zirkning zararli tomoni ham bor uning bargida zang zamburug`i dastlabki davrni o`tab, keyin donli ekinlarga tushadi va zararlaydi.

TOG`PIYOZ (*allium pskemense*) piyozguldoshlar oilasidan, bo`yi 40-100 sm ga yetadigan ko`p yillik o`simlik. Piyoz sharsimon, yo`g`onligi 3-6 sm, qoramtir po`stloq bilan qoplangan. Barglari 4-6 ta qayishsimon, chetlari silliq , ost tomoni siyrak tukchali Tog`piyoz mart oyining boshlarida ko`karadi. U dastlab

ikkita barg xosil qiladi. Bu piyoz xar yili faqat barglar hosil qiladi. May iyun oylarida gullaydi Gullari poyaning uchki qismida soyabon shaklidagi to`pgullari mayda, gulqurg`oni oltita oqish gultojibargdan iborat. Poyasining ichki qismi g`ovak bo`ladi. Mevasi iyun-iyul oylarida pishadi. Ko`sakchasi sharsimon. Qora rangli urig`idan yaxshi ko`karadi. Tog`piyoz pastki tog`da ko`p uchraydi/(ayniqsa shamollash)ni davolashda keng qo`llaniladi. o`zbekistonda piyozlarturkimining 100 dan ortiq turi bor. Ularning ko`pi yovvoyi xolda o`sadi va mahalliy xalq tomonidan keng qo`llaniladi.

TOG`OTQULOQ(*Rumex confertus* Willd) torondoshlar oilasidan, ko`p yillik o`simlik .Poyasi tik chiziqli, uzun bargli, bo`yi 20-30 sm. poyadagi barglari ancha mayda, tuxumsimon yoki nashtarsimon .Tog`otquloq aprel-mart oyida ko`karadi. Dastlab ildiz oldidan uzun va kambarg novdalar xosil bo`ladi. Gullari ko`rimsiz bo`lib, sarg`ish yashil rangli 6 dona gultoji barglardan iborat Mevasi iyun oyida pishadi. U uch qirrali yong`oqchaga o`xshaydi. Ildizi yo`g`on tarmoqlangan, yerga ancha chuqur kiradi. Tog`otquloqning ildizidan oshlovchi modda va bo`yoq olish mumkin. Uning barglari esa to poya berguncha ovqatga ishlatiladi. Tog`otquloqning respublikamizning zax joylarida, tog`lar tog`lar atrofida ko`p o`sadi.

ASTRAGAL(*Astragalus exemius* Bge) dukkakdoshlar oilasidan, bo`yi 50-80 sm ga etadigan ko`p yillik o`simlik Poyasi tik turuvchi baxmaldek qalin oq tukchalar bilan qoplangan. Barglari 20-25 sm uzunlikda, barg bandlari juda qisqa .Astragal aprel oyida ko`karadi. Ildizi o`q ildiz bo`lib tuproqqa ancha chuqur kiradi May iyun oylarida gullaydi. To`pguli sharsimon shakilda bo`lib diametri 4-6 sm ga etadi Gulkosasi qo`ng`irsimon. Gultoji sariq, tukchali. Mevasi dukkagi iyun iyul oylarida pishadi. Urug`i oval shaklda ko`k kul rangda. Astragal qo`ng`ir va kul rang tuproqli yerlarda yaxshi o`sadi.

YUQORI MITAQA. Bunda dengiz saathidan 2000m dan 2700 m gacha balandlikda bo`lgan joylar. Yuqori mintaqaning asosiy qismini tog`lar va daraxtlar egallaydi. Bu o`simliklarning ko`pi mezoofitdir. Bu yerlar katta toshlar bilan qoplangan, tik qiyqliklar katta katta soy va jarliklardan iborat. Yuqori tog`

mintaqasi tuprog`i qo`ngir o`rmon tog` tuprog`idan iborat.yomg`ir suvlari yuqoridan pastga tez oqib tushishi tufayli korbanatli qatlami yuvilib tushadi. Juda sernam joylarning tuprog`i gumus ko`pligidan qoramtir qo`ng`ir o`rmon tog` tuprog`ini xosil qiladi; uning tarkibida 12% gacha chirindi bo`ladi. Xarorat pastlashib havoning absolyut namligi, yomgir miqdori oshib bulutli kunlar ko`payadi. yog`in miqdoining o`rtacha yillik miqdori 800 mm dan 1000- 1200 gacha bo`ladi.

YONG`OQ(Juglans fallaxs Dode) yongoqdoshlar oilasidan bo`yi 10 – 15 m ga yetadigan sershox daraxt.u madaniy va yovvoyi holda o`sadi,yovvoyi yong`oqning farqi unuing bargi tumtoq bo`ladi, mevasi dumaloq madaniy yong`oqniki tuxumsimon po`chog`i qalin mag`zi kichkina bo`ladi.yong`oq may oyida gullaydi sentabr oyida pishadi. Uning mevaassida 77,7 gacha moy bor. Bargida yuglandin alkaloidi bo`lib undan tibbiyoada foydalaniladi. po`stlog`idan qo`ng`ir rangli rang olinadi. I.V/ michurin yong`oqqa baxo berib uni kelajakning noni degandi.

ZARANG (Acer semenovii) Zarangdoshlar oilasidan bo`yi 6 – 10 m., yirik buta yoki daraxt. Tanasi kul rang po`stloq bilan qoplangan. Zarang bark chiqarishi bilan may iyun oylarida gullaydi. Gullari ko`rimsiz mayda bo`ladi. Changchisining iplari uzun gultojidan chiqib turadi. Mevasi avgust – sentabr oylarida pishadi. U ikki qanotchali (qanotchasi chekkasida pushta xoshiyasi bor) qanotcha bo`laklariningbir biriga tutashgan joyi tor burchak hosil qiladi.qanotchasing uzunligi 30 mm etadi. Zarang mayda tosh aralashqo`ng`ir tuproqda ko`p o`sadi u juda chiroyli daraxt.

QIZILCHA (Ephedra distachya)zag`odoshlar oilasidan bo`yi 1-1,5 m poyasining qobig`i kulrang tanasi sershox, shoxchalari tik tarvaqaylab o`sadi, silliq ingichka, yo`l – yo`l bo`g`im oralig`idan uzunligi 2 sm. Barglari qarama- qarshi joylashgan tangasimon, pardali uchburchak. U aprel oyida ko`kkaradi. Iyun oyida gullaydi, chankchi xosil qiluvchi shoxchasi bittadan sharsimon 2–4 gulli bo`ladi. gulyonbaag`ri oval shaklida. Changdoni qisqa bargli 1 yoki 2-3 tadan bir gulli. Mevasi iyul oyida pishadi uning uzunligi 6–7 mm sharsimon etli qizil urug`i 4-6

mm uzunlikda, nashtarsimon ikki tomoni qabariq. Uning yosh novdalarida alkaloidi bor. Undan kishilar qadimdan oshqazon va bod kasalliklarini davolashda foydalanganlar.

IRG`AY (*kotoneaster multiflora*) ra`noguldoshlar oilasidan, bo`yi 0,5-1,5m ga tetadigan tik o`svuchi buta. barglari uzun teskari tuxumsimon. Ancha enli barglarining ikki tomoni ham tuksiz. irg`ay may oyida gullaydi, ro`vak shaklida to`pgul hosil qiladi. gultoji oq, mevasi sentabr oyida pishadi. u och qizil rangli, cho`zinchoq tuxumsimon, uzunligi 6-10 mm 1-2 ta danakdan iborat. Manzarali buta. Gullar uchun payvantag sifatida ham ishlatiladi.

NA`MATAK (*Rosa marakandika*) Ra`noguldoshlar oilasidan, bo`yi 1,5-2 m ga yetadigan buta. tikani ko`p, shohlaridagi barglari to`p bo`lib joylashgan. Barglari Mayda 5-9 ta uzunligi 2-6 mm tuxumsimon, ba`zan dumoloq. aprel boshlarida ko`karadi. O`q ildizli. may-iyun oylarida gullaydi. Mevasi iyun-avgustda pishadi U payvantak sifatida ishlatiladi. mevasi tarkibida s vitamini ko`p. bundan tashqari jigar kasalliklarini davolashda ishlatiladigan dorivor moddalar ham mavjud

NA`MATAK (*Rosa marakandika*)

Tog` mintaqasida eng ko`p uchraydigan ayrim turlar

T/N	O`simlik nomi	Oilasi	Hayotiy shakli
1	Acanthophyllum albidum Schischk. Kong`oq	Caryophyllaceae Chinniguldoshlar	Ko`p yillik
2	Acantholimon erythraeum Bge. Qiziltikon.	Plumbaginaceae Kermakdoshlar	Ko`p yillik
3	Acer Semenovii Rgl. Zarang.	Aceraceae Zarangdoshlar.	Daraxt
4	Adonis chrysocyanthus Hook. Suvuro`t.	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik
5	Allium karataviense RGL. Cho`chqaquloq	Liliaceae Piyozguldoshlar	Ko`p yillik
6	Allium talassicum Rgl. Dashtpiyoz	Liliaceae Piyozguldoshlar	Ko`p yillik
7	Alopecurus pratensis L. Mushukquyruq.	Poaceae Boshoqdoshlar	Ko`p yillik
8	Amugdalus bucharica Korsh. Achchiqbodom.	Rosaceae Ra`noguldoshlar	Daraxt
10	Arum korolkovii Rgl. Kuchala	Araceae Kuchaladoshlar	Ko`p yillik
11	Asyneuma argutum (Rgl.) Bornm. Sanjalit	Campanulaceae Qo`ng`iroqguldoshlar	Ko`p yillik
12	Calophaca tianschanica Boriss. Moyqarag`an	Leguminosae Dukkakdoshlar	
13	Campanula glomerata	Campanulaceae	Ko`p yillik

	L. Qo`ng`iroqgul.	Qo`ng`iroqguldoshlar	
14	Carex turkestanica Rgl. Qoraqiyoc	Cyperaceae Hiloldoshlar	Ko`p yillik
15	Cerasus amygdaliflora Nevski. Bodomchiya	Rosaceae Ra`noguldoshlar	
16	Dictamnus angustifolius G.	Rutaceae Rutadoshlar	Ko`p yillik
17	Ferula angreni Eug. Tog`shair	Umbelliferae Coyabonguldoshlar	Ko`p yillik
18	Gerbera kokanica Rgl. Tog`mingtomiri		Ko`p yillik
19	Geum kokanikum Rgl. Yerchoy	Rosaceae Ra`noguldoshlar	Ko`p yillik
20	Glaucium elegans F.et M. Dog`gulli o`rmonqora.	Papaveraceae Ko`knordoshlar	Bir yillik
21	Gypsophila knorringiana (Schischk.) Vved. Tog`chitir	Caryophyllaceae Chinniguldoshlar	Ko`p yillik
22	Hyssopus zeravschanicus Pazij. Dorivor qoqio`t	Labiaceae Labguldoshlar	Ko`p yillik
23	Juglans fallax Dode Tog`yong`og`i	Juglandaceae Yong`oqdoshlar	daraxt
24	Juniperus semiglobosa Rgl. Saurarcha	Cupressaceae Sarvidoshlar	daraxt
25	Juniperus zeravschanica Kom.	Cupressaceae Sarvidoshlar	Daraxt

	Qizilarcha		
26	Lathyrus asiaticus S. Kudr. Burchoq	Leguminosaceae Dukkakdoshlar	Bir yillik
27	Linium mesostylum Juz. Yovvoyi zig`ir	Linaceae zig`irdoshlar	Ko`p yillik
28	Malus sieversii (Led.) M. Roem. Yovvoyi olma	Rosaceae - Ra`noguldoshlar	Daraxt
29	Melissa officinalis L. Limono`t	Labiaceae Labguldoshlar	Ko`p yillik
30	Orthurus kokanicus (Rgl et Smalh.) Juz. Yerchoy	Rosaceae Ra`noguldoshlar	Ko`p yillik

3.4. YAYLOV MINTAQASI

Respublikamiz hududi dengiz sathidan 2700-2800 m va undan baland bo`lgan barcha yerlar yaylov mintaqqasiga kirib , alb va subalp o`tloqlardan iborat. Bu mintaqada buta va daraxtlarning o`shishi uchun sharoit yo`q. yaylov hududiga Tyanshanning g`arbiy qismi, Chotqol, Piskom ,Hisorning janubi g`arbiy qismidagi yuqori tog` mintaqalari kiradi. Tuprog`I och va to`q ranglarda bo`lib toshlardan iborat. Iqlimi subneval. Yillik o`rtacha yog`in miqdori 600 ming mm.

PASTKI YAYLOV harakterli tomoni mezoit- o`rtacha nam talab qiluvchi o`simliklarning ko`pligidir. Pastki yaylovda dengiz sathidan 2700-2800m dan 3200m balandlikda bo`lgan yerlar kiradi. Tuprog`itoshli qoyali joylar ko`p . yerning yuza qismi ko`pincha boshoqdoshlar va chim hosil qiluvchi o`simliklarning ko`pligi bilan xarakterlanadi.

O`RIKARCHA (Juniperus turkistanika) sarvdoshlar oilasidan, bo`yi 12- 18 m ga yetadigan 2 uyli daraxt, bazilarining bo`yi 2 m dan oshmaydi shershox, qalin shoxlari yuqoriga qaragan. Bargining uzunligi 2 mm tuxumsimon uchi o`tkir. May

oyida gullaydi, mevasi iyul – iyun oyida pishadi. Mevasi sersuv qand moddasiga boy. Ustki tomoni yaltiroq, qoramtir ko`kish rangli parda bilan o`raglan. u 300 – 500 yilgacha yashaydi. axamiyati suvni tuproqda uzoq vaqt saqlaydi, qorni tez erishiga yo`l qoymaydi natijada tuproq eroziyasi sodir bo`lmaydi. Yosh novdalarida 0,73 -0,87 % efir moyi ham bo`ladi.

CHETAN (*Sorbus persika*) ranoguldoshlar oilasidan, boyi 3-5 m yetadigan buta yoki daraxt. Barglari nashtarsimon o`tkir uchli, uzunligu 10–16 sm, iyun oyida gullaydi. Qizil rangli gullarning bir nechta yig`ilib diometri 15 sm bo`ladigan to`p gul hosil qiladi gulkosasi uchburchak mevasi avgust oyida pishadi. qurilish materiali sifatida keng foydalaniladi.

SHASHIR (*Prangos populariya*) soyabonguldoshlar oilasidan bo`yi 1 m yetadigan ko`p yillik o`simlik. Poyasi bir nechta, bir oz dag`al, yo`l–yo`l chiziqli. Ildiz oldi barglari uzun bandli uzunligi 40 sm, ellipssimon 4–5 patsimon bo`lakli. U may–iyun oyida gullaydi. Gullari soyabon shaklida topgul xosil qiladi. gultoji bark teskari tuxumsimon, uzunligi 1,4 mm mevasi iyun- iyul oylarida pishadi. Uzunchoq silidrsimon, binafsha rangli bo`lib chetlari qanotchali. Uni ko`kligida o`rib hashak sifatida qishga jamg`ariladi.

Regil yoronguli (*Geranium regelii*) Yoronguldoshlar oilasidan, bo`yi 10–30 sm ko`p yillik o`simlik. asosan poyasiz bo`lib yotib o`sadi yoki bir necha tik oqsuvchi kalta poyalar hosil qiladi. barglari mayday bo`lib eni 0.8–3 sm 5–7 bo`lakli kesiklar rombsimon yoki tuxumsimin shaklda bo`ladi. Ildiz oldi barglari bandli, poyada joylashgan barglari esa bandsiz. U iyun–sentabr oylarida gullaydi. Gulkosasi mayin uchsimon chetlari pardasimon. Gultoji qoramtir pushti rangda uzunligi 14–20 mm. mevasi iyul–sentabr oyida pishadi. Geran subalp allp o`tloqlarida lanshaft hosil qilib o`sadi.

BETAGA (*Festura kryloviana*) Boshoguldoshlar oilasidan bo`yi 15 – 40 cm ko`p yillik o`simlik. Poyasi tik o`suvchi, tuksiz, silliq. Tilchasi kioriksimon. Bqrglari qalqonsimon eni 0,3–1 mm, silliq. iyul oyida gullaydi ro`vagi tig`iz

boshoqsimin uzunligi 3–5 sm, boshogining uzunligi 6-8 mm 4-6 gulli ko`kish qoramtir qo`ngir rangda. Mevasi avgust oyida pishadi.

YUQORI YAYLOV-dengiz sathidan 3000-3200 m da joylashgabu yerda efemerlar umuman yoq deyish mumkin.o`simliklar qoplarning asosiy qismini kserofit xarakteridagi o`tli o`simliklar tashkil etadi.bu yerda buta va daraxtlar umuman yo`q deyish mumkin. Tuprogi to`q jigar rang qo`ng`r, yumshoq tuproq.subtropik iqlimli bu joy ancha sernam bo`lib, yog`ingarchilik yil bo`yi davom etadi.

NAVRO`ZO`T (*Primula oigae*) navro`zo`tdoshlar oilasiga mansub bo`yi 50 sm ko`p yillik o`simlik. Ildizi kalta, poyasi tik turuvchi o`simlik bo`lib, poyasi yon shoxlarni hosil qiladi. Barglari jo`zinchoq teskari tuxumsimon bo`libuchi bir oz o`tkir chetlari butun yoki mayday tishchali.iyun oyida gullaydi. Gullari soyabon shaklda,gulkosasi keng qo`ngiroqsimon.gultoji binafsha rangda. Mevasi iyul oyida pishadi. Ko`sagibir oz duumaloq bo`lib uning ichida uzunligi 1 mm keladigan urug`simon shakldagiurug hosil bo`ladi.respublikamizda uni 10 turi tarqalgan.

LAGOTIS (*Lagotis karokovii*)sigir

qo`yriqdoshlar oilasidan bo`yi1-2 sm ko`p yillik o`simlik. Bu deyarli poyasiz,tuksiz,ildiz bo`g`zi eski barglarining tolasimon qoldiqlari bilan o`raglan ingichka nashtarsimon o`tkir tishchali.iyun-iyul oylarida gullaydi.Gultoji pushti rang uzunligi 12-14 mm.Mevasi iyul-avgust oyida pishadi.Ko`sagining uzunligi 5mm ellips shaklda.U biologiyasi hali to`liq o`rganilmagan.

.LAGOTIS (*Lagotis karokovii*)

TO`NG`ISIRT(*Cobresia pamiralaiga*)hiloldoshlar oilasidan bo`yi 15-70 sm ko`p yillik o`simlik poyasi ko`p,yo`g`onligi 1-2 mm tik o`suvchi silindir simon bo`lib juda qalin chim hosil qiladi.Bargining tashqi novi bargsiz,qattiq,qo`ng`ir-kulrang,uzunligi 4-6 sm uzunligi bigizsimon qayrilgan.Iyul oyida gullaydi.To`p gulli qo`ng`ir rangli va boshoqsimon shaklda. Mevasi avgust oyida

pishadi. Yong`oqchasi teskari tuxumsimon, tumshuqchali. Alp tog`ining o`tloqlarida alohida manzara hosil qilib o`sadi.

3.4.1-jadval

Yaylov mintaqasida uchraydigan ayrim turlar

T/N	O`simlik nomi	Oilasi	Xayotiy shakli
1	Juniperus turkistanika O`rikarcha	Cupressaceae Bartl.- Sarvdoshlar	Daraxt
2	Sorbus persika Chetan	Rosaceae Juss.- Ra`noguldoshlar	Daraxt
3	Prangos poppulariya Shashir		Ko`p yillik
4	Geranium regelii Regil yoronguli	Geraniaceae Juss.- Yoronguldoshlar	Ko`p yillik
5	Anagallis arvensis L. Sovuno`t	Primulaceae Navro`zguldoshlar	Bir yillik
6	Cuscuta lenmanniana Bge. Devpechak	Cuscutaceae Chirmovdoshlar	Bir yillik
7	Eurotia pungens Pazij. Tikanli tersken	Chenopodiaceae Sho`radoshlar	Chala buta
8	Ferula Joeschkeana Vatke. Oqshair		Ko`p yillik
9	Isopyrum anemonoides K. et.K. Tangacho`p	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik
10	Juniperus turkestanica Kom. O`rikarcha	Cupressaceae	Daraxt
11	Oxyria digyna (L) Nill. Yerqimizak	Polygonaceae Torondoshlar	Ko`p yillik
12	Polygonum nitens	Polygonaceae	Ko`p yillik

	V.Petr. Yerqo`noq	Torondoshlar	
13	Rosularia subspicata (Freyn. et Sint.) Boriss. Tilovo`t	Crassulaceae Semizbargdoshlar	Ko`p yillik
14	Rumex acetosa L. Yaylov otqulog`i	Polygonaceae Torondoshlar	Ko`p yillik
15	Scorzonera acanthoclada Franch. Muntola		Ko`p yillik
16	Scutellaria cordifrons Juz. Yaylov ko`kamarani	Labiatae Labguldoshlar	Buta
17	Tithymalus zeravschanicus Prokh. Ixpoj	Euphorbiaceae Sutlamadoshlar	Ko`p yillik
18	Achillea millefolium L. Bo`ymodoron		Ko`p yillik
19	Aconitum talassicum M. Pop. Oqparpi	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik
20	Adonis turkestanica Adolf. Gulizardak	Ranunculaceae Ayiqtovondoshlar	Ko`p yillik

XULOSA

Xulosa qilib aytganda O'zbekiston o'simliklar qoplami juda turli-tuman bo'lib, ular tarkibida dorivor, yem-xashak, asal-bolshira beruvchi, bo'yoqbop, oshlovchi, nodir, noyob, kosmofolit, polikarp va monokarp turlar juda ko'p. Olimlarning ta'kidlashicha hozirgi kunda O'zbekiston respublikasi hududida to'rt mingdan ortiq yovvoyi holda o'suvchi o'simlik turlari mavjud bo'lib, ular 1082 avlod, 145 oilaga mansubdir. O'simliklar qoplamida butalar keng tarqalib daraxtlardan uch baravar ko'p ya'ni 225 turni tashkil etadi. Bularning 114 tasi chala butalardir. Polikarp o'tsimon o'simliklarning 200 dan ortiq turi uchraydi. Shunday qilib, gulli o'simliklar hayotiy shakllariga ko'ra daraxt, buta, yarim buta, ko'p yillik, ikki va bir yillik o'tlardan tashkil topgan. O'simliklarning tarqalishi haqida gap borganda, har bir geografik zonaning o'ziga xos tabiiy sharoitlari, ayniqsa tashqi muhit sharoitlarini bilish zarur. Biz bilamizki, o'simliklar turlari malum bir bioekologik xususiyatiga ko'ra yer yuzasining turli mintaqalarida o'sishga moslashgan. Shuning uchun ham cho'l, adir, tog', yaylov mintaqasi o'simliklari deb yuritiladi. Shunday o'simlik turlari ham borki, zonallik va mintaqalik qonuniyatlariga bo'ysinmaydi. Bular barcha mintaqalarda ham bimalol o'sib rivojlanadi. Bunday o'simliklar guruhini intyerazonal o'simliklar guruhi deyiladi. O'simliklar qoplamini o'rganishda bir nechta klassifikatsiyalar taklif etilgan bo'lib, bular orasida akademik Q. 3. Zokirov taklif etgan klassifikatsiya butun O'rta Osiyo o'simliklar qoplamini o'rganish uchun maqsadga muvofikdir. O'zbekiston o'simliklari 4 ta - cho'l, adir, tog' va yaylov mintaqasi bo'ylab tarqalgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Nabiyev M.M. Botanika atlas lug`ati. Toshkent. "Fan" 1969-y.
2. Флора Узбекистана. Авторлар коллективи. I-VI томлар Т., 1941-1962
3. Hamidov A., Nabiyev M., Odilov T. O`zbekiston o`simliklari aniqlagichi. Т., O`qituvchi, 1987 y.
4. Гомолицкий П.А. Сорные растения поливной зоны Узбекистана Т., Фан, 1982 г.
5. Prator O‘., Nabiev M. Yuksak o‘simliklarning oila va turkumlarining zamonaviy tizimi. Т. 2008y
6. Зокиров К.З. Ключ для определения семейств флоры средней Азии. Т., Фан, 1975 г